

TURINYS

LAISVĖS KRIZĖ	9
IŠMANIOJI GALIA	21
KURMIS IR GYVATĖ	24
BIOPOLITIKA	26
FOUCAULT PROBLEMA	29
HEALING KAIP KILLING	35
ŠOKAS	39
DRAUGIŠKAS DIDYSIS BROLIS	43
EMOCIJŲ KAPITALIZMAS	46
GEIMIFIKACIJA	53
DIDIEJI DUOMENYS (<i>BIG DATA</i>)	58
ANAPUS SUBJEKTO	80
IDIOTIZMAS	83
NUO BIOPOLITIKOS PRIE PSICHOPOLITIKOS IR TOLIAU	91
<i>Tomas Sodeika</i>	

Protect me from what I want.*

Jenny Holzer

* Saugok mane nuo to, ko noriu. (Angl., vertė Tomas Sodeika.)

Laisvės išnaudojimas

Paaškęs, kad laisvė tebuvo epizodas. Epizodas reiškia „tarpsnis“. Laisvės pojūtis kyla pereinant nuo vienos gyvenimo formos prie kitos, kol ir pastaroji pasirodo esanti prievartos forma. Tad po išsilaisvinimo ateina naujas pavergimas. Toks yra subjekto likimas, o subjektas pažodžiui reiškia „pavergtasis“.

Šiandien mes tikime, kad esame ne pavergtas *subjektas*, o laisvas, nuolat besivystantis ir vis iš naujo save išrandantis *projektas*. Tokį perėjimą nuo subjekto prie projekto lydi laisvės pojūtis. Bet pasirodo, kad pats šis projektas – tai prievartos figūra, kuri yra netgi *veiksmingesnė subjektyvavimo ir pavergimo forma*. Ego kaip projektas, manantis, kad išsilaisvino iš išorinių varžtų ir išorinių prievartų, dabar paklūsta vidiniams varžtams ir savęs suvaržymams, pasireiškiantiems pasiekimų ir optimizavimo prievarta.

Gyvename ypatingu istorijos etapu, kai pati laisvė sukuria apribojimus. Laisvė *galėti* (Freiheit des Könnens) sukuria netgi daugiau suvaržymų nei disciplinuojantis *privalėjimas*, leidžiantis įsakymus ir draudimus. *Privalai* (das Soll) turi ribas. Tuo tarpu *gali* (das Kann) jokių ribų neturi. Todėl iš *gali* kylanti prievarta yra beribė. Tad atsiduriame paradoksaliaje

situacijoje. Iš tikrųjų laisvė yra prievartos priešybė. Būti laisvam reiškia būti laisvam nuo prievartos. Bet dabar prievartos priešybė laisvė pati tampa prievartos šaltiniu. Psichikos ligos, tokios kaip depresija ar perdegimas, yra gilios laisvės krizės išraiška. Jos yra patologinis ženklas to, kad laisvė šiandien dažnai virsta prievarta.

Pasiekimų subjektas, įsivaizduodamas esąs laisvas, iš tikrųjų yra tarnas. Jis yra *absolutus tarnas* tuo mastu, kuriuo be jokio pono savanoriškai pats save išnaudoja. Jis neturi pono, kuris verstų jį dirbti. Jis suabsoliutina *nuogą gyvybę* ir *dirba*. Nuoga gyvybė ir darbas yra dvi to paties medalio pusės. Sveikata yra nuogos gyvybės idealas. Šiam neoliberaliam vergui svetimas suverenitetas ar net laisvė to pono, kuris pagal Hegelio pono ir tarno dialektiką ne dirba, o *tik mėgaujasi*. Pono *suverenumą* sudaro tai, kad jis pakyla virš nuogos gyvybės ir dėl to net nebijo mirti. Šis *ekscesas*, ši perteklinė gyvenimo ir mėgavimosi forma yra svetima dirbančiam tarnui, kuriam rūpi tik gyvybė. Tačiau, priešingai nei teigė Hegelis, darbas nepadaro jo laisvo. Jis išlieka darbo tarnas. Hegelio tarnas verčia ir poną dirbti. Hegelio pono ir tarno dialektika veda prie darbo totalumo.

Neoliberalusis subjektas, kaip pats sau verslininkas, negali užmegzti santykių su kitais, kurie būtų *laisvi nuo tikslo*. Ir tarp pačių verslininkų nėra draugystės be tikslo. Tačiau būti laisvam pirmiausia reiškia *būti pas draugus*. Kai kuriose indoeuropiečių kalbose žodžių „laisvė“ (*Freiheit*) ir „draugas“ (*Freund*) šaknis yra ta pati. Laisvė iš esmės yra *santykį reiškiantis žodis* (*Beziehungswort*). Tikrai laisvi jaučiamės tik pavykusiame santykyje, tik laimingoje bendrystėje su kitais. Višiška izoliacija, į kurią veda neoliberalusis režimas, iš tikrųjų

nesuteikia mums laisvės. Tad šiandien kyla klausimas, ar neturėtume laisvę apibrėžti iš naujo, iš naujo ją išrasti, kad išvengtume pražūtingos laisvės dialektikos, paverčiančios laisvę prievarta.

Neoliberalizmas yra labai veiksminga, netgi išmoninga, pačios laisvės išnaudojimo sistema. Išnaudojama viskas, kas priklauso laisvės praktikų ir raiškos formų sričiai, kaip antai: emocijos, žaidimas ir komunikacija. Išnaudoti žmogų prieš jo valią nėra našu. Išnaudojant kitus, pelnas būna labai menkas. Didžiausias pelnas būna tik tada, kai išnaudojama laisvė.

Įdomu tai, kad ir Marxas laisvę apibrėžia kaip sėkmingą santykį su kitais: „Tik bendruomenėje kiekvienas individas turi galimybę visapusiškai plėtoti savo polinkius; tik bendruomenėje tampa įmanoma asmeninė laisvė.“* Todėl būti laisvam reiškia ne ką kita, kaip *realizuoti save drauge su kitais*. Laisvė yra sėkmingos bendruomenės sinonimas.

Marxui individuali laisvė yra klasta, kapitalo triukas. „Laisva konkurencija“, grindžiama individo laisvės idėja, tėra „kapitalo santykis su savimi kaip kitu kapitalu, t. y. tikroji kapitalo kaip kapitalo elgsena“**. Kapitalas reprodukuoja save santykiaudamas su savimi pačiu, kaip kitu kapitalu, tarpininkaujant laisvajai konkurencijai. Jis kopuliuoja su savęs paties Kitu per individualią laisvę. Kol laisvai konkuruojama tarpusavyje, kapitalas dauginasi. Individuali laisvė yra vergovė, jei kapitalas ją pasisavina savęs paties gausinimui. Taigi

* Karl Marx, Friedrich Engels, *Die deutsche Ideologie*, in: MEW, t. 3, p. 74.

** Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*, in: MEW, t. 42, p. 545.

kapitalas naudojasi individo laisve, kad galėtų save reprodukuoti: „Laisvoje konkurencijoje laisvi yra ne individai, o kapitalas.“*

Kapitalo laisvė realizuojama pasitelkiant individo laisvę. Taigi laisvas individas degraduoja virsdamas kapitalo lytiniu organu. Individuali laisvė suteikia kapitalui „automatinį“ subjektiškumą, skatinantį jį aktyviai reprodukuotis. Taip jis ir toliau „meta“ „gyvą jauniklį“.** Individuali laisvė, kuri šiandien įgauna eksceso formą, galiausiai yra ne kas kita, o *paties kapitalo ekscesas*.

Kapitalo diktatūra

Pasak Marxo, tam tikrame savo raidos etape gamybinės jėgos (žmogaus darbo jėga, gamybos būdas ir materialinės gamybos priemonės) ima prieštarauti vyraujantiems gamybos santykiams (nuosavybės ir valdžios santykiams). Prieštaravimas kyla dėl to, kad gamybinės jėgos visada vystosi. Antai industrializacija sukuria naujas gamybinės jėgas, kurios prieštarauja feodaliniams nuosavybės ir galios santykiams. Šis prieštaravimas sukelia socialines krizes, kurios skatina keisti gamybos santykius. Prieštaravimą pašalina proletariato kova su buržuazija, ir ši kova sukuria komunistinę socialinę santvarką.

Kitai nei manė Marxas, komunistinė revoliucija negali panaikinti prieštaravimo tarp gamybinių jėgų ir gamybos santykių. Jis yra *nepanaikinamas*. Būtent dėl šio vidinio

* Ten pat.

** Karl Marx, *Das Kapital*, in: MEW, t. 23, p. 169.